

UDK 377:640.43:94(497.1)
1.01 Izvirni znanstveni članek
Prejeto: 30. 3. 2025

Lea-Marija Colarič-Jakše*
Alenka Divjak*

***Ustanavljanje slovenskih gostilničarskih
šol v Kraljevini SHS/Jugoslaviji skozi
optiko strokovnih časopisov Gostilničar
(1914–1930), Gostilničarski list (1923–1930)
in Gostilničarski vestnik (1931–1941)***

*Establishment of Slovenian Vocational Schools for Innkeepers
in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia
Through the Lenses of the Professional Newspapers
Gostilničar (1914–1930), Gostilničarski list (1923–1930) and
Gostilničarski vestnik (1931–1941)*

Izvleček

Članek se osredotoča na ustanavljanje slovenskih poklicnih šol za gostilničarje v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev/Jugoslaviji. V Celju, Ljubljani in Mariboru so v letih 1923 in 1924 nastale gostilničarske nadaljevalne šole, ki so spadale med obrtno nadaljevalne šole, tip nižjih poklicnih šol za vajence, ki je obstajal že v obdobju Avstro-Ogrske (gewerbliche Fortbildungsschulen). L. 1932 je bil odprt Gostilničarski dom v Ljubljani, l. 1935 pa še gospodinjstva šola za gostilničarske gospodinjke, prav tako v Ljubljani. Ustanavljanje šol za gostilničarje v omenjenem obdobju so pozorno spremljali strokovni časopisi Gostilničar (1914–1930), Gostilničarski list (1923–1930) in Gostilničarski vestnik (1931–1941), ki so pokrivali predvsem gostinsko, pa tudi turistično področje, seveda s poudarkom na gostilničar-

Abstract

The paper focuses on the establishment of Slovenian vocational schools for innkeepers in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia. In Celje, Ljubljana and Maribor, vocational continuance schools for innkeepers were founded in 1923 and 1924 and were part of the so-called vocational continuance schools, lower vocational schools for apprentices, inherited from the previous Austro-Hungarian period (gewerbliche Fortbildungsschulen). The Gostilničarski dom (Innkeepers' Home) was established in 1932 and a home economics school for innkeepers' wives in 1935, both in Ljubljana. The establishment and operation of these schools was closely monitored by professional newspapers, such as Gostilničar (Innkeeper) (1914–1930), Gostilničarski list (Innkeepers' Gazette) (1923–1930) and Gostilničarski vestnik

* Dr. Lea-Marija Colarič-Jakše, izr. prof., Visoka strokovna šola Grm Novo mesto (Center biotehnike in turizma - Grm Novo mesto), e-pošta: lea.colaric-jakse@vsgrm.unm.si.

** Dr. Alenka Divjak, doc., Višja strokovna šola Grm Novo mesto (Center biotehnike in turizma - Grm Novo mesto), e-pošta: alenka.divjak@guest.arnes.si.

ski obrti, in ki imajo v članku osrednjo vlogo. Predstavljajo namreč izčrpen vir podatkov o zgodovini gostilničarskega usposabljanja na Slovenskem v obdobju med obema svetovnima vojnama, članek pa se naslanja tudi na zapise v *Novi dobi*, *Jutru*, *Slovenskem narodu* in *Slovincu* kot na dodatne vire podatkov o ustanavljanju gostilničarskih šol v tem obdobju.

(*Inkeepers' Journal*) (1931–1941), and these thus represent an exhaustive source of information on the training of innkeepers in this particular period. The paper also draws on the notes and articles in *Nova doba*, *Jutro*, *Slovenski narod* and *Slovenec* newspapers as additional sources of information on the establishment of schools for innkeepers.

Ključne besede: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev/Jugoslavija, obrtno nadaljevalne šole, gostilničarske nadaljevalne šole, strokovni časopisi

Keywords: Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes/Yugoslavia, vocational continuance schools, vocational continuance schools for innkeepers, professional newspapers

Kratek vpogled v usposabljanje za gostilničarsko obrt na Kranjskem v obdobju Avstro-Ogrske

V l. 1912 je Alfonz Mencinger izdal učbenik *Nauk o serviranju*, prevod in priredbo dobro znanega, v nemščini napisanega učbenika *Servierkunde*, ki so ga l. 1905 v soavtorstvu izdali Adolf Hess, vodilni strokovnjak za gostinsko šolstvo na Dunaju, Karl Scheichelbauer in Anton Sirowy. Na ta učbenik je že v l. 1908 opozorilo glasilo *Promet in gostilna* (1908–1909), s podnaslovom List za promet s tujci in pospeševanje obrti, posebno gostilničarstva, ki ga je izdajala Deželna zveza za tujski promet za Kranjsko, in glasilo je že takrat z dovoljenjem avtorjev objavilo nekaj poglavij v slovenščini. Kasneje, l. 1912, je vsebino Mencingerjevega učbenika po delih objavljala *Gostilničarski vestnik* (1911–1913), ki ga je izdajala Zveza gostilničarskih zadrug za Kranjsko in ki je nato še celotno leto 1913 vztrajno opozarjal na pomen tega učbenika za razvoj zlasti gostilničarske obrti. Mencingerjev prevod pa je treba gledati tudi v širšem kontekstu obrtnega šolstva v avstro-ogrski monarhiji, ki je temeljilo na dualnem sistemu šolanja in ki je bilo razširjeno tudi v slovenskih deželah. V tem uvodu se osredotočamo na deželo Kranjsko, pri čemer se pogosto naslanjamo na odlično delo Aleksandre Serše, zlasti na njeno monografijo *Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941*. Zavedamo pa se, da bo treba v prihodnosti raziskati tudi obrtno šolstvo v drugih slovenskih deželah, da bi dobili celosten vpogled v stanje obrtnega in strokovnega šolstva na Slovenskem v obdobju Avstro-Ogrske. Usposabljanje za obrt je v avstro-ogrski dobi potekalo v obliki vajeništva. Vajenci so čez dan opravljali praktično usposabljanje pri mojstrih, v popoldanskih in večernih urah, ob praznikih, nedeljah in tudi ob četrtnih dopoldne pa so obiskovali šolski pouk v obrtno nadaljevalnih šolah, kar z zadovoljstvom omenja *Slovenski učitelj*.¹ Obrtno-nadaljevalne šole so spadale v

¹ *Slovenski učitelj*, 10, 1909, št. 11, str. 256.

nižje poklicno izobraževanje in so se delile na splošne in specialne oz. strokovne šole. Ta druga kategorija obrtno nadaljevalnih šol je bila – vsaj na Kranjskem – zelo redka, v Ljubljani npr. so imeli nadaljevalno šolo za stavbne obrtni, v Šentvidu nad Ljubljano pa je bila obrtno nadaljevalna šola za mizarje.

Kranjski gostilničarji, zlasti ljubljanski, so si želeli ustanovitve gostilničarske nadaljevalne šole v Ljubljani, vendar jim v obdobju Avstro-Ogrske to ni uspelo kljub podpori širše gostinsko-turistične srenje. Toda gostinsko-turistična elita na Kranjskem se ni dala. Tudi s podporo ministrstva za javna dela, ki je bilo od l. 1908 naprej odgovorno za obrtno nadaljevalne šole, so na Kranjskem v letih 1909, 1910 in 1911, in sicer v Ljubljani, na Bledu in v Kamniku, organizirali pet odmevnih in odlično obiskanih kuharskih tečajev. Poleg tega so se povezali s slovečo gostinsko šolo na Dunaju, se udeleževali izobraževanja v tujini, zlasti odmevna je bila strokovna ekskurzija na Dunaj l. 1908, ko je kranjska strokovna elita stopila v stik s slovečo dunajsko gostinsko šolo, ki jo je vodil Adolf Hess. *Promet in gostilna* (1908–1909) in *Gostilničarski vestnik* (1911–1913) sta objavljala recepte, katerih cilj je bil med drugim poenotiti pripravo jedi v gostilnah in restavracijah, pri čemer so dajali prednost dunajski kuhinji, pogosto pa je bila tudi poudarjena potreba po lastni šoli za gostilničarje v Ljubljani. Uspešno izvedeni tečaji, stiki z Dunajem, živahna publicistična dejavnost omenjenih strokovnih časopisov skupaj s prevedenim priročnikom *Nauk o strežbi* predstavljajo torej pomemben prispevek h kultiviranju in razvijanju gostinske,² še zlasti pa gostilničarske stroke

- 2 Ta članek se osredotoča na gostilničarske šole, vseeno pa občasno uporabi tudi izraz gostinsko šolstvo ob zavedanju, da je gostinstvo širši pojem kot gostilničarstvo. Kot opozarja izr. prof. dr. Lea-Marija Colarič-Jakše: "**Gostilničarstvo predstavlja ožji pojem znotraj gostinstva.** Naša se zlasti na vodenje in delovanje gostiln – tradicionalnih, pogosto družinsko vodenih obratov, kjer se gostom ponujajo domače jedi in pijača ... Čeprav gostilničarstvo sodi pod okrilje gostinstva, med njima obstaja jasna razlika v obsegu in vsebini. **Medtem ko gostinstvo zajema širok spekter storitev in obratov, je gostilničarstvo specifična oblika znotraj te panoge, ki se osredotoča na tradicionalne gostinske vrednote in domače okolje.** Gostilničarstvo lahko torej razumemo kot pomemben, vendar specializiran segment gostinstva, ki ohranja vez z zgodovino, lokalnostjo in osebno noto pri postrežbi gostov." Ker so bili gostilničarji tako v avstro-ogrski kot tudi medvojni dobi gonilna sila pri ustanavljanju strokovnih šol v slovenskem prostoru, ker so se novo-ustanovljene šole imenovala gostilničarske nadaljevalne šole, kasneje pa so ustanovili tudi Gostilničarski dom in gospodinjsko šolo za gostilničarske gospodinje, in ker so imeli vsi relevantni časopisi pridevnik gostilničarski v svojih naslovih, je v članku poudarek na gostilničarski stroki, gostilničarskih šolah in gostilničarskih časopisih. [Odebeljeno podčrtavanje skozi celoten članek je delo avtoric.] Za dodatno razlago pojmov gostinski in gostilničarski glej:
- Termania. "Gostinstvo." *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, ZRC SAZU, dostopno na: <https://www.termania.net/slovarji/slovar-slovenskega-knjiznega-jezika/2867349/gostinstvo> (pridobljeno 6. 7. 2025).
- Online Etymology Dictionary. "Hospitality." *Etymonline.com*, <https://www.etymonline.com/word/hospitality> (dostopano 6. 7. 2025).
- Davis, B., & Lockwood, A. (1994). *Food and Beverage Management: An Introduction*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Medlik, S., & Ingram, H. (2000). *The Business of Hotels*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ2). ZRC SAZU. Dostopno na: <https://fran.si>

na Kranjskem v zadnjih letih avstro-ogrske monarhije. Vse te dejavnosti v resnici dokazujejo, kako resno so prodornejši in bolj razgledani gostilničarji in hotelirji jemali svoje delo.³ Ustanovitve gostilničarske nadaljevalne šole v Ljubljani kranjska gostinsko-turistična elita pred 1. svet. vojno, kot že rečeno, ni dosegla, toda po vojni se je situacija spremenila in s to spremenjeno situacijo se ukvarja osrednji del članka. Osredotoča se na nastajanje slovenskih gostilničarskih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (v nadaljevanju SHS)/Jugoslaviji, in sicer skozi optiko strokovnih časopisov, ki so se osredotočali pretežno na gostilničarsko obrt, kot so bili *Gostilničar* (1914–1930), *Gostilničarski list* (1923–1930) in *Gostilničarski vestnik* (1931–1941), istočasno pa navaja tudi relevantne zapise v *Jutru*, *Slovincu* in *Slovenskem narodu*, ki so tudi spremljali ustanavljanje gostilničarskih nadaljevalnih šol v slovenskem delu Kraljevine SHS/Jugoslavije.⁴

Nastajanje slovenskih šol za gostilničarje v Kraljevini SHS/Jugoslaviji

Zgodovinski okvir – poslovenjenje šolstva v novi državi

Časi takoj po koncu prve svet. vojne, v tako imenovani dobi prevrata, so bili burni. Še pred uradnim razpadom Avstro-Ogrske 28. 10. 1918, ko je monarhija končno priznala vojaški poraz, Čehom, Slovakom in južnoslovanskim narodom pa pravico do popolne samoodločbe, je bil v Ljubljani že 17. 8. 1918 ustanovljen nadstrankarski Narodni svet za slovenske dežele in Istro, ki ga je vodil dr. Anton Korošec, vodja Slovenske ljudske stranke (SLS). Narodni svet je že pred uradnim razpadom monarhije uvedel vrsto ukrepov, ki so poudarili na novo vzpostavljeno slovensko prevlado: ustanovili so narodne straže, vzpostavili pokrajinske odseke Narodnega sveta za Štajersko, Koroško, Primorsko, Istro in Trst,⁵ uvedli slovenšči-

-
- 3 S to problematiko se podrobno ukvarja monografija v soavtorstvu Alenke Divjak in Lee-Marije Colarič-Jakše, *Slovenski gospodarski in kulturni prostor pred prvo svetovno vojno: izobraževanje za gostinstvo in turizem na Kranjskem*, ki je v pripravi. Prav tako je v pripravi članek Alenke Divjak Vajeništvo za gostilničarje na Kranjskem skozi optiko strokovnih gostinskih časopisov *Promet in gostilna* (1908–1909), *Gostilničarski vestnik* (1911–1913) in *Gostilničar* (1914–1931). V obeh delih je navedena podrobna bibliografija, ki daje dober vpogled v relevantno primarno in sekundarno literaturo.
 - 4 Članek se v veliki meri naslanja na Digitalno knjižnico Slovenije, ki je omogočila prost dostop do strokovnih in splošnih časopisov, uporabljenih v tem članku, ob tej priložnosti pa je treba opozoriti, da so citirani članki večinoma delo anonimnih piscev, če pa je avtor znan, je seveda naveden na ustreznem mestu. Druga zadeva, na katero je treba opozoriti, pa je dejstvo, da strani člankov pogosto niso vidne ali niso navedene, zato bibliografski zapisi včasih delujejo okrnjeno.
 - 5 Jan Krlin, Narodni svet v Ljubljani leta 1918, problematika oblikovanja novih državnih struktur na ozemlju današnje Slovenije v obdobju od oktobra do decembra 1918 in primerjava s podobnim razvojem v čeških deželah, *Arhivi*, 29, 2006, št. 2, str. 343, str. 349–350, str. 354. Glej še: Zgodovina na dlani (David Petelin, 17. 8. 2022). <https://zgodovinanadlani.si/1918-nastanek-narodnega-sveta-za-slovenijo/> (pridobljeno: 22. 9. 2024).

no kot uradni jezik in s položajev začeli odstranjevati nemške sodnike, uradnike in šolnike, ki so se zato množično izseljevali.⁶

Slovensko šolstvo je v novi dobi zaživelo s polno močjo. Najugodnejša in za slovensko šolstvo prelomnega pomena v obdobju 1918/19 je bila brez dvoma odločitev Narodnega sveta v Ljubljani o poslovenjenju šolstva v slovenskem delu Države Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se je nadaljevalo z nezmanjšano odločnostjo tudi kasneje v Kraljevini SHS.⁷ 16. novembra 1918 je Narodna vlada v Ljubljani zahtevala od slovenskih staršev, da vpišejo svoje otroke v slovenske razrede, prav tako je postal učni in uradni jezik na srednjih šolah slovenski,⁸ za otroke nemške narodnosti pa so organizirali nemške vzporednice z obveznim učenjem slovenskega jezika. Toda ker se je veliko Nemcev, večinoma odpuščenih sodnikov, uradnikov, policistov, oficirjev, poštnih in davčnih uslužbencev, po izgubi zaposlitve izselilo v Avstrijo, se je število nemških otrok tako zelo zmanjšalo, da nemške paralelke večinoma niso bile več potrebne.⁹ Za slovenske učence in dijake je bila uporaba maternega jezika v šoli brez dvoma veliko olajšanje, priloženost za zaposlitev v šolstvu pa so v novih razmerah dobili mnogi slovenski šolniki, ki v obdobju avstro-ogrske monarhije niso mogli priti do delovnega mesta v domovini, kjer so namesto domačinov zaposlovali tujce, ki so v šoli dosledno uporabljali nemščino.¹⁰

Ob tem je treba poudariti, da je bila v obdobju Avstro-Ogrske ponemčevanju izrazito izpostavljena Spodnja Štajerska, zlasti njena najpomembnejša mesta Maribor, Ptuj in Celje kot najbolj izraziti primeri tako imenovanih nemških otokov, obdanih s slovensko večino na podeželju.¹¹ Na enakopravnost in enakovrednost slovenščine v javnem življenju spodnještajerski Nemci niso hoteli pristati, ker bi enakopravnost slovenščine in nemščine ogrozila njihov privilegirani položaj v deželi. Slovensko-nemški odnosi so zato postajali vedno bolj napeti tudi na tistih področjih, ki naj načeloma ne bi povzročala nacionalnih napetosti, npr. na področju turizma, na kar nas opozarja Vuk Hriberškova v svoji magistrski nalogi.¹²

6 Rok Stergar, *Vojna, lakota, ujetništvo, negotovost in Jugoslavija*. Leto 1918 na prostoru današnje Slovenije, 1918 v *slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, 54. seminar slovenskega jezika, 2.–13. 7. 2018 (ur. Mojca Smolej), Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, 2018, str. 86.

7 Mojca Uljan, *Prehod Slovencev iz avstro-ogrske monarhije v Kraljevino SHS*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Ljubljana 2002, str. 31. Glej še: Jurij Perovšek, "V zaželeni deželi". *Slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/ Jugoslavijo 1918–1941*, Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2009, str. 33, str. 224–225.

8 Jure Maček, *Partijska prosvetna politika 1945–55 na primeru šolstva v Mariboru in okolici*, Magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2011, str. 27.

9 Gabrič, Aleš, *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2009, str. 59.

10 Alenka Divjak, *Slovenski pedagoški tisk v borbi proti potujčevanju naše mladine 1860–1918*, Ljubljana: Inštitut Nove revije, 2017, str. 135, str. 162, str. 166.

11 Janez Cvirn, *Trdnjavski trikotnik, Politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)*, Maribor: Založba Obzorja, 1997, str. 116.

12 Nina Vuk Hriberšek, *Razvoj turizma na Spodnjem Štajerskem v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno s poudarkom na mariborskem in ptujskem območju*, Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2010, str. 43–59.

Slovenci na Spodnjem Štajerskem niso izgubljali časa pri slovenizaciji dežele,¹³ zlasti odločno pa so poslovenjali šolstvo. V Mariboru so bili pri tem početju na začetku relativno strpni, tako da so npr. izrazito nemško usmerjeno realko¹⁴ dokončno poslovenili šele v l. 1925/26.¹⁵ Toda ta razmeroma strpna politika se je spremenila po usodnem 27. januarju 1919, ko je prišlo do tragičnih dogodkov. Tamkajšnji Nemci so namreč izvedeli, da bo mesto obiskala ameriška razmejitvena komisija in so jo hoteli opozoriti nase z organizacijo demonstracij, ki so se končale s smrtnimi žrtvami.¹⁶ Ker so nemški razredi prekinili pouk, da so lahko sodelovali na demonstracijah, so po tem usodnem dnevu odpustili večino nemških učiteljev in profesorjev.¹⁷

Nič manj odločni niso bili v Celju. Sistematično so odstranjevali nemške paralelke tako v osnovnih in meščanskih šolah kot tudi na gimnaziji.¹⁸ Obrtno nadaljevalna šola je postala v marcu 1919 popolnoma slovenska,¹⁹ ukinili so tudi nemški dijaški dom, s čimer so ustavili dotok nemških dijakov v mesto. Podobno je bilo na Ptujju. Vse šole v mestu (osnovna, meščanska, obrtno nadaljevalna šola, gimnazija) so bile pred vojno nemške, slovenščina se je poučevala le na gimnaziji kot obvezni učni predmet za slovenske dijake, za nemške dijake je bila neobvezna. L. 1913/14 se je le 26 Nemcev učilo slovenščino, tj. približno šestina vseh dijakov.²⁰ Čeprav je Narodna vlada v Ljubljani že novembra 1918 objavila odredbo o uporabi slovenskega jezika v šolah, je ostalo nemško šolstvo na Ptujju iz taktičnih razlogov nedotaknjeno vse do aprila 1919, nato pa so ga začeli odločno sloveniti in odpuščati nemške šolnike.²¹ V nasprotju s celjsko in mariborsko gimnazijo, kjer je v zadnjih letih pred vojno v nižjih razredih že prihajalo do določenega popuščanja

- 13 Vladimir Bračič, Razvoj šolstva in drugih izobraževalnih dejavnosti v Mariboru, *Maribor skozi stoletja* (ur. Jože Curk, Bruno Hartman, Jože Koropec), Maribor: Obzorja, str. 595; Glej še: Dar-ko Friš, Gregor Jenuš, Ana Šela, Maribor between the Upheaval and the Treaty of Saint-Germain. Freedom at Last: Maribor Belongs to Yugoslavia! / Maribor med prevratom in senžermen-sko pogodbo: »Zasijalo nam je sonce svobode: Maribor je jugoslovanski!«, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 60, 2020, 3, str. 116–117, str. 119; Glej še: Marjetka Jug, *Delovanje celjskega mestnega sveta med leti 1919 in 1921*, Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2012, str. 15–16.
- 14 Katja Blažič, *Nemščina in slovenščina v Mariboru v prvi polovici 20. stoletja*, Diplomatska naloga, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za germanistiko, 2016, str. 44.
- 15 Bračič 1991, str. 596.
- 16 Friš, Jenuš, Šela 2020, str. 125–126.
- 17 Friš, Jenuš, Šela 2020, str. 133–134, str. 140–141; Glej še: Jure Maček, Oris šolstva v Mariboru in okolici v letih 1918–1941 (An Outline of the Educational System in Maribor and its Surroundings in the Period between 1918 and 1941), *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 83 – Nova vrsta 48, 2.–3. zvezek, 2012, str. 28.
- 18 Jug 2012, str. 129–131. Uroš Herman, *Liberalizem na Celjskem med leti 1918 in 1921*, Magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2016, str. 96–97.
- 19 Jug 2012, str. 116.
- 20 Irena Mavrič-Žižek, Slovenizacija nemškega šolstva na Ptujju po koncu prve svetovne vojne (‘‘Slovenisation’’ of the German Education in Ptuj after World War I), *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 88 – Nova vrsta 53, 4. zvezek, 2017, str. 27–28.
- 21 Mavrič-Žižek 2017, str. 30–31.

glede uporabe slovenščine, je ptujska gimnazija ostajala nepopustljivo nemška, tako da je nova slovenska oblast celo razmišljala o ukinitvi višjih razredov gimnazije,²² vendar do tega ni prišlo. Tudi na Ptujju so ukinili nemški dijaški dom, ki so ga ustanovili pred vojno z namenom povečevanja dotoka nemških dijakov.²³

V zgodovini slovenskega šolstva se stalno in upravičeno poudarja pomen poslovenjenja gimnazij, realk in učiteljišč po razpadu podonavske monarhije, nič manj pomembno pa ni bilo poslovenjenje obrtno nadaljevalnih šol na Spodnjem Štajerskem, kar je brez dvoma pripomoglo k povečanemu vpisu slovenskih otrok na tovrstne šole in s tem izboljšanju njihovega družbenega položaja. V nasprotju s Kranjsko, kjer so bile obrtno nadaljevalne šole slovenske od l. 1907 naprej,²⁴ je na Spodnjem Štajerskem v tovrstnih šolah prevladovala nemščina, ki je mnogim slovenskim vajencem predstavljala veliko oviro na poti do poklicne izobrazbe. Obrtno nadaljevalne šole so imeli v vseh večjih krajih na Spodnjem Štajerskem, v Mariboru, Celju, na Ptujju, v Slovenski Bistrici, Slovenj Gradcu, Brežicah itd.,²⁵ toda te šole so bile nemške. Zavedni štajerski Slovenci so se nad to prakso pritoževali že v Avstro-Ogrski, in sicer že v Taaffejevi dobi,²⁶ seveda brez uspeha, toda po prevratu so se stvari postavile na pravo mesto. Z doslednim poslovenjenjem obrtno nadaljevalnih šol na celotnem slovenskem prostoru, ki je prišel v Kraljevino SHS/Jugoslavijo, so omogočili dostop do poklicne izobrazbe večjemu številu slovenske šolajoče se populacije in tega dejstva ni mogoče dovolj poudariti.

Organizacijske spremembe na področju slovenskega šolstva v novi državi

Takoj po razpadu Avstro-Ogrske je slovenska vlada v Ljubljani ustanovila poverjenišтво za uk in bogočastje kot tedanjo najvišjo šolsko oblast pod vodstvom dr. Karla Verstovška,²⁷ ki si je odločno prizadeval za slovenizacijo šolstva. Names-to prejšnjega Deželnega šolskega sveta za Kranjsko so ustanovili Višji šolski svet,

22 Peter Pravdič, *Mestna občina ptujska 1918-1923*, Diplomatska naloga, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2011, str. 85, str. 86-87.

23 Tomaž Mesarič, *Mesto na pragu novega časa; Ptuj v zadnjih letih cesarja Franca Jožefa*, Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2017, str. 47.

24 Aleksandra Serše, *Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1995a, str. 37.

25 *Specialni krajevni repertorij avstrijskih dežel, izdelan na podlagi podatkov ljudskega štetja z dne 31. decembra 1910*, izdala c. kr. statistična komisija, IV. Štajersko, Dunaj, 1918, založila c. kr. dvor-na in državna tiskarna.

26 Filip Čuček, Jezikovne "težave" na Spodnjem Štajerskem v Taaffejevi dobi, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 48, 2008, št. 2, str. 20; Glej še: Marija Počivavšek, *En gros & en detail. Trgovina v Sloveniji do druge svetovne vojne: trendi, strukture, prakse*, Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2012, str. 73.

27 Edvard Protner, Vzpostavitev slovenskega šolskega sistema leta 1919, *Studia Historica Slovenica*, 20, 2020, št. 2, str. 403-404, str. 405.

strokovni organ, ki je upravljal osnovne in srednje šole od 1. 1. 1919 do 20. 2. 1924. Ukinitve Višjega šolskega sveta, v katerem je imelo učiteljstvo pomembno moč in kjer je prevladovala strokovna avtonomija,²⁸ učiteljstvo ni dobro sprejelo.²⁹ Po ukinitvi je njegove posle prevzelo Ministrstvo za prosveto v Beogradu. L. 1921 je imela Pokrajinska uprava za Slovenijo 7 oddelkov, med katerimi je bil tudi oddelk za prosveto in vere, l. 1922 pa je bil slovenski narodni prostor v Kraljevini SHS razdeljen na mariborsko in ljubljansko oblast pod vodstvom velikih županov. Oddelka sta imela odseka za osnovne in srednje šole, vsak odsek je vodil oblastni inšpektor.³⁰ Po nastanku Dravske banovine l. 1929 je vodila slovensko šolstvo v kraljevini banska uprava v Ljubljani s prosvetnim oddelkom, ki je imel odsek za "osnovno šolstvo in odsek za srednje, učiteljsko in strokovno šolstvo ter narodno prosvetevanje",³¹ vrhovno oblast pa je imelo Ministrstvo za prosveto v Beogradu.

Čeprav so Narodni svet za Slovenijo, slovenska vlada v Državi SHS in kasneje slovenska šolska oblast v Kraljevini SHS dosledno poudarjali, da Avstro-Ogrske ni več, so mnogi predpisi in zakoni iz obdobja podonavske monarhije še vedno prevladovali vse do začetka tridesetih let dvajsetega stoletja.³² Tako so v novi državi glede osnovne šole še vedno veljali stari avstro-ogrski šolski predpisi vse do l. 1929,³³ ko je bil sprejet zakon o narodnih šolah. Zakon o učiteljskih je bil sprejet istega leta, zakon o meščanskih šolah, ki je meščanske šole iz osnovnih šol spremenil v nižje srednje in s tem povečal njihov vpliv in ugled, l. 1931.³⁴ Prav tako so različni zakoni o obrtnem in kmetijskem šolstvu nastali šele v zgodnjih tridesetih letih prejšnjega stoletja: zakon o tehniških srednjih šolah, zakon o moških obrtnih šolah, zakon o ženskih strokovnih učiteljskih, ki so si vsi po vrsti prizadevali za poenotenje strokovnega šolstva na ravni države, pri čemer je pomembno vlogo igral liberalni slovenski politik Albert Kramer, ki je bil v skladu z mentaliteto svoje Jugoslovanske demokratske stranke naklonjen centralizaciji in unitarizmu.³⁵

28 Protner 2020, str. 406.

29 Milica Bergant, *Poizkusi reforme šolstva*, Ljubljana: DZS, 1958, str. 33–34, 42.

30 Bergant 1958, str. 42–43.

31 Ivan Andoljšek, *Naš začetni bralni pouk (in učbeniki zanj 1918–1945)*, III, Maribor: DDU Univerzum, 1978, str. 9–10.

32 Stergar 2018, str. 79.

33 Stanko Okoliš, *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2008, str. 93–94.

34 Nekaj sekundarne literature, ki obravnava posamezne vrste šol v novi državi: Katja Žarn, *Reforma osnovnega šolstva leta 1929 v Kraljevini Jugoslaviji*: diplomsko delo [na spletu], Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Oddelek za zgodovino, 2012; Aleksandra Serše, *Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1995a; Narte Velikonja, *Razvoj šolske uprave, Slovenci v desetletju 1918–1928: Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (ur. Josip Mal), Ljubljana: Leonova družba, 1928, str. 691–744; Mojca Šemnički, *Meščanska šola na Slovenskem v času kraljevine SHS/Jugoslavije s poudarkom na Meščanski šoli Ptuj*, Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino in pedagogiko, 2013.

35 Jurij Perovšek, *Extra Jugoslaviam non est vita*, *Studia Historica Slovenica*, 13, 2013, št. 2–3, str. 392–393.

Strokovne šole so bile podrejene vladnim oddelkom za kmetijstvo, obrt, industrijo, trgovino in socialo. Zlasti je v novi državi naraslo število obrtno nadaljevalnih šol, ki so se izoblikovale že v obdobju Avstro-Ogrske, zlasti po l. 1883, ko je bil sprejet prvi zakon o obrtno nadaljevalnih šolah za vso Avstrijo,³⁶ medtem ko je bil v novi državi obrtni zakon, ki je v členih od 295–306 urejal šolanje vajencev na obrtno nadaljevalnih šolah, sprejet l. 1932.³⁷ Prav tako kot takrat so imele tudi v novi državi tovrstne šole, ki so se delile tako kot v Avstro-Ogrski na obče strokovne obrtno nadaljevalne in specialne strokovne obrtno nadaljevalne šole, pripravljalni razred in dva letnika. Pouk je v zadnjih letih pred drugo vojno potekal devet mesecev po deset ur tedensko, prej pa je število tedenskih ur nihalo. Za financiranje obrtno in trgovsko nadaljevalnih šol so bili odgovorni zbornica za trgovino, obrt in industrijo, mojstri, obrtniška združenja, zavodi, hranilnice, posojilnice, industrijska podjetja, občine, ministrstvo za trgovino in industrijo, banovinska uprava, vseeno pa je bilo financiranje nezadostno in mnoge šole so zlasti po l. 1930 životarile, veliko pa se jih je preoblikovalo v strokovne tečaje.³⁸

Nastajanje slovenskih gostilničarskih šol skozi optiko strokovnih časopisov v Kraljevini SHS/Jugoslaviji

Za nas je zelo pomembno, da med specialnimi obrtno nadaljevalnimi šolami najdemo poleg šol za mehanike, zidarje, mizarje, grafike, čipkarice-klekljarice, krojače, šivilje, čevljarje, prodajalce končno tudi nadaljevalne šole za gostilničarski poklic, ki so jih financirale pretežno gostilničarske zadruge, kar je razvidno iz strokovnih časopisov tistega časa. Gostilničarske nadaljevalne šole predstavljajo novost in pomembno pridobitev v slovenskem strokovnem šolstvu, ki ni v obdobju Avstro-Ogrske, kot nas je poučil *Gostilničarski vestnik*,³⁹ na Slovenskem premoglo niti ene gostilničarske nadaljevalne šole, na pomanjkanje strokovnega gostilničarskega šolstva na Slovenskem v tem času pa je opozarjal že Mencinger v predgovoru k svojemu *Nauku o serviranju*.⁴⁰

Kranjska gostilničarska stroka je že pred vojno na gostilničarskih shodih in v strokovnih glasilih vztrajno opozarjala na potrebo po gostilničarski nada-

36 Aleksandra Serše, Obrtnonadaljevalne šole na Kranjskem v obdobju od 1872 do 1918, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 28, 1995b, št. 4, str. 64–65.

37 Aleksandra Serše, Obrtnonadaljevalno šolstvo po letu 1918, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 29, 1996, št. 5, str. 103.

38 Serše 1995a, str. 88–89; Glej še: Gašper Šmid, *Dravska banovina v drugi polovici tridesetih let in vpliv Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji (1935–1941)*, Doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2018, str. 162.

39 Dokaz vsposobljenosti, *Gostilničarski vestnik*, 2, 1911, št. 13.

40 Adolf Fr. Heß, Karl Scheichelbauer, Anton Sirowy, Alfonz Mencinger (priređitelj), *Nauk o serviranju. Pomožna knjiga za praktični in teoretični pouk na nadaljevalnih šolah za vaje gostilničarske in hotelirske obrti in za samouke*, Ljubljana: Gostilničarski vestnik, str. 1.

ljevalni šoli, ki je bila l. 1914 tik pred ustanovitvijo, vendar je vojna prekržala tovrstne načrte. Vseeno je *Gostilničar* tudi v vojnem obdobju spodbujal priprave na ustanovitev šole, kar je opazno v mnogih njegovih člankih, ki so izšli v obdobju 1914–1918.⁴¹ Po vojni se je del nadaljevalo na pobudo ljubljanske gostilničarske zadruge. Dosegli so, da je del sredstev iz davčnih virov, ki jih je prispevalo gostilničarstvo, šel v poseben fond, iz katerega naj bi se ustanavljale gostilničarske šole v Ljubljani, Mariboru, Celju in Ptuj. Prva in najbolj energična je bila na tem področju Ljubljana, ki je že l. 1920 začela zbirati denar za šolo, l. 1922 pa so se akciji pridružili še Maribor, Celje in Ptuj:

Občinski svet ljubljanski je v seji dne 12. oktobra 1920 sklenil pobiranje davščine na prenočišča. Navzoči načelnik ljubljanske gostilničarske zadruge, občinski svetnik g. Kavčič se je takoj oglasil k besedi in podal imenom gostilničarstva izjavo, da to ne bo ugovarjalo uvedbi nove davščine, **ako se bo oddajalo od skupnih dohodkov 10 % fondu za ustanovitev gostilničarske šole v Ljubljani**, na katerega zbiranju deluje ta zadruga že od leta 1908. Ta predlog je bil sprejet in od Pokrajinske uprave odobren. **Ko je kasneje občinski svet ljubljanski leta 1921 zvišal to davščino na 20 % in kasneje celo na 30 %**, je Zadruga istotako zahtevala povišek tangent na 22 % in pokrajinsko namestništvo je to potrdilo.

Ko so prišle občine Maribor, Celje in Ptuj tudi na idejo pobiranja davščine na prenočišča, se je podala deputacija načelstva Zadruge takoj k pokrajinskemu namestniku in prosila, da potrdi dotične občinske sklepe proti temu, **da bodo tudi te občine prispevale 22 % k fondu za ustanovitev gostilničarske šole**. Za stvar se je zavzemal tudi zastopnik Zveze za tujski promet g. dr. Valentin Krisper ter ponovno osebno interveniral na pristojnih mestih. **Pokrajinska vlada je tem prošnjam ugodila in za Ljubljano z naredbo z dne 21. marca 1922, št. 81, za Maribor dne 16. marca 1922, št. 76, za Celje dne 4. avgusta 1922, št. 259, in za Ptuj dne 13. julija 1922, št. 238, dovolila pobiranje davka na obrtoma oddajana prenočišča proti temu, da se od skupnih vsot daje 22 % fondu za gostilničarsko šolo.**⁴²

41 Zadrugne objave, Gostilničarska zadruga v Ljubljani, – Gostilničarski vajenci in obrtna nadaljevalna šola, *Gostilničar*, 1, 1914, 7; Zadrugne objave, Izredni občni zbor gostilničarske zadruge v Ljubljani, *Gostilničar*, 1, 1914, 12; Zadrugne objave, Izredni občni zbor gostilničarjev, kavarnarjev itd. v Ljubljani, *Gostilničar*, 1, 1914, 13; Obrtno nadaljevalno šolstvo s posebnim ozirom na gostilničarstvo, *Gostilničar*, 2, 1915, 1; Zadrugne objave, Redni občni zbor pomočniškega zbora gostilničarske zadruge ljubljanske, *Gostilničar*, 2, 1915, 6; Obrt, *Gostilničar*, 5, 1918, 10–11; Skrb za naraščaj! *Gostilničar*, 5, 1918, 16–17.

42 Gostilničarska šola, *Gostilničar*, 10, 1923, št. 11–12. Vsa odebeljeno podčrtana mesta v citiranih odlomkih sta označili soavtorici tega članka.

V povojnem obdobju je prišlo tudi do sprememb na področju strokovne periodike. *Gostilničarju*, ki je pokrival vse tiste predele Kranjske, ki so po vojni pristali v kraljevini SHS, se je pridružil *Gostilničarski list* (1923–1930), ki je pokrival slovensko Štajersko, Mežiško dolino skupaj s Prekmurjem in je izhajal najprej v Celju, nato pa v Mariboru. Leta 1931 sta se oba časopisa združila v *Gostilničarski vestnik*, ki je izhajal do l. 1941. Oba časopisa sta poročala tudi o ustanovitvi gostilničarskih nadaljevalnih šol, pri čemer je občasno prihajalo tudi do polemičnih zaostritev na relaciji Kranjska–Štajerska. Čeprav slovenski prostor v Kraljevini SHS/Jugoslaviji ni več poznal tradicionalne delitve na (kronske) dežele, je spomin nanje vendarle ostal živ do danes.

Prva gostilničarska nadaljevalna šola je bila – presenetljivo – ustanovljena v Celju, in sicer 8. 11. 1923, kar je bil za mesto Celje dogodek osrednjega pomena. Ni šlo brez zapletov: Ljubljana in Celje sta se ob tej priložnosti obtoževala sabotaž. Že pred nastankom šole so v Celju Ljubljano obtoževali zavlačevanja, in sicer v kar dveh zaporednih številkah *Gostilničarskega lista* na začetku l. 1923, najprej v februarju:

Veliko važnost zasluži pa predvsem zadeva ustanovitve gostilničarske šole na Štajerskem, **kateri se posebno upira Ljubljanska zveza**. Akcija je v teku in upamo, da bo naša zveza kljub raznim zaprekam dosegla tudi tukaj svoj uspeh,⁴³

in kasneje, takoj naslednji mesec se očitek o zavlačevanju ponovi:

Tov. predsednik poroča o dosedanjih korakih, ki jih je podvzela „Zveza“ radi ustanovitve gostilničarske šole ali vsaj učnega tečaja za gostilničarski naraščaj na Štajerskem, katera akcija pa je trčila na nepričakovano oviro iz razlogov, **ker nasprotuje tej akciji Ljubljanska zveza gostilničarskih zadrug in celo tudi pokrajinska uprava sama**. Pa tudi mariborske gostilničarske organizacije, katerim bi prišla ta šola predvsem v korist, ne kažejo prav nobenega zanimanja za to. Sklene se končno začasno o tem predmetu ničesar ukreniti, vprašanja pa nika-
kor ne pustiti iz evidence.⁴⁴

Istega leta, tj. 1923, je bilo izrecno poudarjeno, da je za ustanavljanje in podpiranje obrtnih strokovnih šol pristojna Zveza gostilničarskih zadrug za bivšo Štajersko, Prekmurje in Mežiško dolino.⁴⁵ Zapisnik ankete gostilničarjev za slov. Štajersko, Prekmurje in Mežiško dolino dne 25. septembra 1923 prav tako potr-

43 Ob koncu prvega leta obstoja naše Zveze, *Gostilničarski list*, 1, 1923, št. 1, str. 3.

44 II. redni občni zbor „Gostilničarske zveze za Slov. Štajersko, Prekmurje in Mežiško dolino“, *Gostilničarski list*, 1, 1923, št. 2, str. 2.

45 Namen Zveze, § 2, *Gostilničarski list*, 1, 1923, št. 3, str. 1–2.

juje, da si je celjski gostilničarsko-hotelirski sloj resno prizadeval za šolo, saj je šolskim zadevam namenil kar dve točki na dnevnem redu:

III. V zadevi šole poroča načelnik [J. Božič], da se bo v kratkem ustanovila gostilničarska šola, s katero se bode dala možnost izobrazbe natakarskim vajencem kakor tudi gostilničarskim sinovom in hčeram proti primernemu plačilu. Pri tej točki se razvije živahna debata, v katero so posegli delegatje gg. Emeršič, Konig, Majdič, Martinovič in drugi, nakar se poročilo odobri.

IV. V zadevi učnih izpitov poroča delegat Bernardi potrebo učne dobe kakor tudi strogih predpisov pri izpitih, omenja slučaj učenca, ki se je tri leta učil in pri izpitu niti ni znal pokriti in pripraviti obeda za dve osebi. Šola bo v tem oziru tudi veliko pripomogla. Delegati se pridružijo poročilu govornika in ga odobre.⁴⁶

Šola v Celju je v resnici začela delovati l. 1923; in to je bila prva šola za gostilničarje v Sloveniji. Ravnateljstvo je prevzel Beno Serajnik, istočasno ravnatelj meščanske šole v Celju:

Gostilničarska šola. V Celju se je otvorila dne 8. novembra t. l. gostilničarska šola za vajence gostilničarske obrti. Pri otvoritvi so bili navzoči sledeči gospodje: župan dr. Juro Hrašovec, načelnik Zveze gostilničarskih zadrug Josip Božič, podnačelnik Zveze in načelnik gostilničarske Zadruge mesta Celja hotelir Drago Bernardi, hotelir Martinovič Milan, Radej Ivan, Robek Anton, urednik »Nove Dobe« Edvard Šimnic in tajnik Zveze Anton Štern ... Za g. Božičem povzame besedo g. Serajnik Beno, ravnatelj meščanske in vodja gostilničarske šole ter poudarja zgodovinski pomen današnjega dne, na katerega smo čakali leta in leta ... Učiteljem so imenovani: g. Serajnik Beno kot učitelj v teoretičnem oziru, g. Božič o kletarstvu in g. Martinovič o serviranju. Z rednim poukom se je pričelo v torek, dne 6. novembra.⁴⁷

Celje je bilo razumljivo navdušeno, o ustanovitvi šole so razen *Gostilničarskega lista* poročali tudi celjska *Nova doba*,⁴⁸ *Jutro*, *Slovenski narod*⁴⁹ itd. *Jutro*, npr., je poročalo:

Otvoritev hotelirske šole v Celju. V četrtek dne 8. t. m. je bila slovesno otvorjena gostilničarska šola v poslopju meščanske šole v Celju. Otvoritvi jo prisostvoval župan dr. Hrašovec, predsednik gostilničarske

46 Zapisnik ankete gostilničarjev za Slov. Štajersko, Prekmurje in Mežiško dolino dne 25. septembra 1923 ob 11. uri, *Gostilničarski list*, 1, 1923, št. 9, str. 2–3.

47 Gostilničarska šola, *Gostilničarski list*, 1, 1923, št. 10, str. 3.

48 10. nov. 1923, letn. 5, št. 128.

49 11. 11. 1923, letn. 56, št. 258, str. 5.

zveze Božič, gostilničarske zadruge v Celju Bernardi in ravnatelj Serajnik, ki so pozdravili postanek šole ter poudarjali, da je prva te vrste v Sloveniji, želeč, da bi se razvijala ter vzgojila vzorne voditeljke hotelirske, kavarniške in gostilničarske obrti.

Istočasno pa je *Jutro* opozorilo tudi na skorajšnjo ustanovitev sorodne šole v Mariboru:

Mariborski drobiž. Zadruga gostilničarjev in kavarnarjev otvori v Mariboru v kratkem pod vodstvom g. učitelja Škofa nadaljevalno šolo za svoje učence v gostilničarski obrti.⁵⁰

Manj navdušeni so bili nad ustanovitvijo šole v Ljubljani, kjer so Celjanom očitali marsikaj. Najprej neučakanost in samovoljnost:

Organizacija v Celju pa je bila nestrpna in **je hotela naše previdno in smotreno delovanje v tem pogledu prehiteti ter je kar na svojo pest ter celo brez vsake oblastvene odobritve vajeniško šolo že ustanovila.** V dogovorjenem skupnem programu pa je, da bo tudi ta šola po možnosti vzdrževana iz dohodkov skupnega fonda Osrednje Zveze,⁵¹

nato pa še nizko raven pouka, domnevno slabo usposobljenost učiteljev, v nič pa so dali tudi hotelirja M. Marjanoviča, ki je poučeval serviranje, in predsednika Zveze gostilničarskih zadrug za slov. Štajersko, Prekmurje, in Mežiško dolino J. Božiča, ki je bil odgovoren za pouk kletarstva. *Gostilničar* omenjenih dveh gospodov ni omenil po imenu in priimku, toda poučeni so brez dvoma vedeli, za koga gre:

Servirno znanost uči restavrater, ki bo težko poleg svojega obširnega posla še mogel žrtvovati cele popoldneve šolstvu, kletarstvo naj uči gostilničar, ki se sam bori doma s plesnimi sodi ... Smo res v demokratični državi, a tako daleč pa vendar ne gre, da bi na primer kletarstvo učil navadni kletarski uslužbenec, mi hočemo v to imeti strokovnjake, diplomirane vsaj na kakem kletarskem kurzu, ne pa vaških samoukov.⁵²

Ob tej priložnosti je treba poudariti, da je Božič, kot nas pouči nekrolog, napisan njemu v spomin l. 1925, končal vinarsko-sadjarško šolo v Mariboru in da se

⁵⁰ Domače vesti, *Jutro*, 4, 1923, št. 266.

⁵¹ Poročilo o delovanju Zveze v času od lanskega do letošnjega občnega zbora, *Gostilničar*, 11, 1924, št. 9.

⁵² Gostilničarska šola, *Gostilničar*, 10, 1923, št. 11–12.

je med drugim ukvarjal tudi z vinsko trgovino, na osnovi česar je mogoče sklepati, da je moral nekaj vedeti tudi o kletarstvu in si je v svojem poslu težko privoščil plesen v sodih, poleg tega pa je bil ustanovitelj in zelo uspešen predsednik Zveze gostilničarskih zadrug za Slov. Štajersko, Prekmurje in Mežiško dolino,⁵³ kar zanesljivo ne bi postal, če bi bil malomaren pri svojem delu. Ljubljanski kolegi pač niso primerno sprejeli dejstva, da jih je pri ustanovitvi šole prehitelo Celje, ki je imelo še pred dobrimi petimi leti skoraj v celoti nemško šolstvo. Po drugi strani pa je razumljivo razočaranje ljubljanskih gostilničarjev, ki so si že v avstro-ogrski dobi prizadevali za gostilničarsko nadaljevalno šolo, sedaj pa so morali prvenstvo prepustiti kolegom na Spodnjem Štajerskem. Tudi ni mogoče spregledati čudne ignorance, ko je šlo za poročanje o nastajanju gostilničarskih nadaljevalnih šol, ki sta si ga privoščila tako osrednjeslovenski *Gostilničar* kot tudi vzhodnoslovenski *Gostilničarski list*. Ljubljana je opozorila na celjsko šolo izključno z namenom, da jo da čim bolj v nič, ustanovitve mariborske šole pa ni niti omenila, toda po drugi strani tudi *Gostilničarski list* ni niti z besedico omenil ustanovitve ljubljanske šole.

Ljubljana je dočkala svojo gostilničarsko nadaljevalno šolo, katere vodja je postal znani turistični delavec in učitelj Fr. Gärtner - Gorazd, v začetku l. 1924,⁵⁴ kar je bilo – razumljivo – zabeleženo v mnogih slovenskih časopisih, poleg *Gostilničarja* tudi v *Jutru*, *Slovenskem narodu* in *Slovincu*. *Gostilničar* o dogodku poroča dokaj na kratko, ker se je z ustanovitvijo šole ves čas sistematično ukvarjal, zato verjetno ni hotel ponavljati že večkrat izrečenih dejstev:

Poleg glavne odboro ve se je imela Zveza tudi 4 seje šolskega kuratorija v zadevi ustanovitve gostilničarske strokovne šole v Ljubljani, Celju in Mariboru. Več kot desetletni trud za to važno inštitucijo gostilničarske obrti; je končno venčan z ustanovitvijo te šole, ki je bila z odlokom ministrstva trgovine in industrije dne 11. septembra 1923 št. 6334 oblastveno dovoljena, ter se je v Ljubljani s slavnostno sejo dne 7. januarja t. l. otvorila,⁵⁵

medtem ko je *Jutro* o ustanovitvi šole v Ljubljani poročalo precej bolj podrobno, tudi z ozirom na zgodovino nastajanja šole, o kateri je bila laična slovenska javnost, če ni prebirala *Gostilničarja* in predvojnega *Gostilničarskega vestnika*, verjetno slabše poučena:

53 †Joško Božič, *Gostilničarski list*, 3, 1925, št. 2.

54 Glej še: Tatjana Hojan, *Gostilničarska zadruga (združenje) na Vrhniki, Vrhnški razgledi*, 18, 2017, str. 45; Aleksandra Serše, *Vrhnška šola skozi čas. Del 5, obrtno nadaljevalna in gospodinjstva šola od prvih začetkov do konca druge svetovne vojne, Vrhnški razgledi*, 16, 2015, str. 104–105.

55 Poročilo o delovanju Zveze v času od lanskega do letošnjega občnega zbora, *Gostilničar*, 11, 1924, št. 9.

Slavnostna otvoritev obrtne nadaljevalne šole za gostilniško in kavarniško obrt v Sloveniji. V ponedeljek opoldne se je v Ljubljani slavnostno otvorila strokovna nadaljevalna šola za gostilniške in kavarniške vajence. V dvorani restavracije »Zvezda« so se zbrali zastopniki držav in avtonomnih oblasti trgov in obrtnih organizacij, šol, zadrug, hotelov, restavracij, kavarn in tudi večjo število vajencev. Šola, ki se bo vršila v združenih prostorih na Gosposvetski cesti št. 16, je otvoril agilen predsednik Osrednje zveze gostilničarjev, zadrug na Slovenskem, obč. svetovalec g. Fr. Kavčič.

Od leta 1909., ko se je vršila v Ljubljani ustanovitev Zveze ter so se priredili gostilničarski in kuharski tečaji, se je pripravljala ustanovitev te nadaljevalnice za gostilničarske in kavarniške vajence. V to svrho so se zbirala sredstva iz vpisnin in oprostnin vajencev, prispevki na sestankih in zborovanjih ter so se zagotovile podpore javnih faktorjev. Šola bi se bila začela že leta 1914., a izbruhnila je vojna. Po prevratu je ljubljanski občinski svet l. 1920. sklenil pobirati davščino na prenočišča in se je od te davščine nalagalo do 22 odst. za fond gostilničarske šole.

Enaka davščina se je uvedla v Mariboru, Celju in v Ptujju ter se tudi ondi nalaga po 22 odst. vseh teh dohodkov v enako svrho. Kot prva oblastna dovoljena gostilničarska kavarniška obrtna šola v Sloveniji se je otvorila sedaj ljubljanska šola za 40 vajencev. Šolski odbor tvorijo gg. Fr. Kavčič kot predsednik, Krapeš, Fiala, Daks, Stritar, Zalaznik, Dolničar Mat. in Al. Tonejc ter zastopniki Zveze za tujski promet, Trgov. in obrt. zbornice, ministrstva trgovine in obrti, oddelek v Ljubljani, Trgovske akademije, Drž. obrtne šole i. dr. Dvorni svetnik dr. R. Marn je naglašal nujno korist nove šole za moderni razvoj obrti in prometa tujcev ter omenjal zasluge šolskega odbora vobče, predsednika Kavčiča pa še posebej. Nadalje so pozdravili ustanovitev šole še gg. doktor Pless v imenu Trgov. in obrt. zbornice, Franchetti za Zvezo obrtnih zadrug, ravnatelj dr. Böhm v imenu Trgov. akademije, viš. nadzornik Gombač, mestni učitelj Gorazd, kavarnar Pogačnik in marker Straus v imenu organizacije pomočnikov. Vel. župan dr. Šporn je poslal pismen pozdrav. Zvečer se je vršila v restavraciji »Zvezda« slavnostna večerja.⁵⁶

V zelo podobnem tonu in v skoraj identični dikciji je o ustanovitvi gostilničarske nadaljevalne šole v Ljubljani poročal tudi *Slovenec*:

Ljubljanske novice. Lj. strokovna nadaljevalna šola gostilniško in kavarniške obrti se je slovesno otvorila včeraj dopoldne v prostorih restavracije »Zvezda«. Otvoritvi so prisostvovali zastopniki raznih

⁵⁶ Domače vesti, Slavnostna otvoritev obrtne nadaljevalne šole za gostilniško in kavarniško obrt v Sloveniji, *Jutro*, 5, 1924, št. 7.

državnih oblasti in organizacij kakor dvorni svetnik dr. Marn, vladni svetnik Lubec, za oddelek ministrstva za trgovino in obrt mag. nadsvetnik Fr. Govekar, dr. Spinčič za finančno delegacijo, tajnik Trg. in obrtne zbornice dr. Pless, predsednik Zveze obrtnih zadrug Franchetti, ravn. trgovske akademije Böhm, višji kletarski nadzornik Gombač, predsednik zadruga gostilničarjev, krčmarjev itd. Kavčič in večina ljubljanskih gostilničarjev, kavarnarjev in restavraterjev. Šolo je otvoril predsednik zadruga s primernim nagovorom, v katerem je omenil težke boje, preden je prišlo do ustanovitve te šole. V imenu vlade je pozdravil otvoritev šole dvorni svetnik dr. Marn, ki je posebno naglašal pomen te šole in pa zasluge raznih odbornikov gostilniške zadruga. V imenu Trgovske in obrtne zbornice je pozdravil otvoritev dr. Pless. Ravnatelj dr. Böhm je poučil navzoče učence o nalogah njihovega poklica. Dalje so še govorili višji nadzornik Gombač, kot učitelj nove šole, g. Franchetti, Gorazd in kavarnar Pogačnik. Predsednik je prečital pozdrav velikega župana Šporna, ki želi šoli najboljše uspehe. S tem je bil uradni del otvoritve končan. Šolo bo obiskovalo okrog 30 učencv. Zvečer se je vršil v restavraciji »Zvezda« slavnostni banket.⁵⁷

Mimogrede, lastnik kavarne Zvezda, v kateri je potekala slavnost, je bil legendarni gostinec Fran Krapeš (1864–1935), ki je imel pomembne zasluge pri ustanovitvi gostilničarske nadaljevalne šole v Ljubljani, kar mu je priznal *Gostilničar* v spoštljivem nekrologu l. 1935, kjer je na kratko opisal življenjsko pot tega nadarjenega sina revnega kmeta, ki se je povzpел med kranjsko gostilničarsko-hotelirsko elito že v Avstro-Ogrski, njegov vzpon pa se je nadaljeval tudi v novi državi. Žal je tudi njega usodno prizadelo črno leto 1929 skupaj z drugimi gospodarsko neugodnimi leti, ki so sesula v prah trud, ki ga je Krapeš desetletja vlagal v svoje posle.⁵⁸ *Gostilničar* je med drugim omenil tudi Krapeševo prizadevanje za nastanek gostilničarske nadaljevalne šole in Gostilničarskega doma v Ljubljani:

Dolga leta je bil podpredsednik ljubljanskega združenja. Štejemo ga med ustanovitelje gostilniške bolniške blagajne, **med prve pobornike gostilniške strokovne nadaljevalne gostilničarske šole in med prve iniciatorje Gostilniškega doma v Ljubljani.**⁵⁹

57 Ljubljanske novice, Strokovna nadaljevalna šola gostilniško in kavarniške obrti se je slovesno otvorila, *Slovenec*, 52, 1924, št. 6.

58 Zdenka Žigon, KRAPEŠ, Fran. (1864–1935), Obrazi slovenskih pokrajin, Mestna knjižnica Kranj, 2020 (citirano: 15. 10. 2024), dostopno na naslovu: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/krapez-krapes-fran-ata-zivili>.

59 †Fran Krapeš, *Gostilničar*, 5, 1935, št. 4. Njegove zasluge na tem področju omenja tudi Fr. Gärtner Gorazd, in sicer v poglavju, posvečenem najuspešnejšim gostinsko-turističnim delavcem na Kranjskem: Jakobu Peternelu, Josipu Ravhekarju, Ivanu Kendi in Franu Krapešu v čitan-ki Frana Marolta, *Čitanka za strokovne obrtne nadaljevalne šole*, v 5. odd. s posebnim ozirom na gostilničarske šole, Ljubljana, 1925, str. 344–45.

In naposled je dobil svojo gostilničarsko nadaljevalno šolo tudi Maribor, in sicer 3. 11. 1924, ki jo je vodil profesor Fran Škof, zaposlen tudi na Državni trgovski akademiji. Zanimivo je, da pri navajanju podatkov o mariborski šoli pogosto prihaja do pomote glede letnice ustanovitve, in sicer se namesto l. 1924 vztrajno pojavlja l. 1926. Celo Srednja šola za gostinstvo in turizem, npr., postavlja čas nastanka svoje predhodnice v l. 1926.⁶⁰

Prvo šolo za gostinstvo in turizem so v Mariboru ustanovili leta 1926. Imenovala se je Gostilničarska nadaljevalna šola in je delovala v okviru tedanje Trgovske akademije. Izobraževanje je bilo tesno povezano s prakso, vajeništvom, temeljilo je na strokovnih predmetih. Ker je bila šola dobro povezana z gospodarstvom, so v njej poučevali tudi učitelji iz tedanjega Združenja gostinskih in kavarniških obratov. Ob okupaciji 1941. leta pa je šola prenehala delovati.⁶¹

To pomoto je mogoče pojasniti z nastankom štiriletne trgovske akademije v Mariboru l. 1926, pred tem je bila v Mariboru v Kraljevini SHS samo dvoletna trgovska šola. Ker sta imeli trgovska akademija in gostilničarska nadaljevalna šola pouk pod isto streho, so zelo verjetno letnico ustanovitve trgovske akademije avtomatično prenesli na gostilničarsko nadaljevalno šolo. Naj ob tej priložnosti navedemo nekaj dokazov za trditev, da je šola nastala že l. 1924:

Gostilničarski list, 20. dec. 1924, letn. 2, št. 12 (Letno poročilo Zveze), poroča:

Poleg gostilničarsko strokovne šole v Celju, katero poseča v letošnjem 2. letu že 20 vajencev in vajenk pod vodstvom ravnatelja g. Serajnika in s sodelovanjem gostilničarskih strokovnjakov, se je posrečilo doseči, **da je v tekočem šolskem letu enaka šola bila otvorjena tudi za Maribor.**

Gostilničarski list, 20. 6. 1926, letn. 4, št. 6 (Gostilničarska nadaljevalna šola v Mariboru), prav tako navede natančen datum ustanovitve šole, in sicer 3. 11. 1924:

60 Žan Rola, Aleš Gavez-Meglič, *Pohorska omleta in njena zgodba*, Raziskovalna naloga Mladi za napredek Maribora 2014, 31. srečanje, raziskovalno področje: Naravna in kulturna dediščina, str. 13. https://zpm-mb.si/wp-content/uploads/2015/03/S%C5%A0Ao_NKD_Pohorska_omleta_in_njena.pdf (pridobljeno: 15. 3. 2024); Glej še: Breda Malenšek, 60 let Srednje šole za gostinstvo in turizem Maribor, *Obrtnik – podjetnik*, junij 2018, letn. XLVII, str. 94; Glej še: *Malečniška kuharica, 1911–2008*, Alojzija Koletnik (1911–2008), Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2023, str. 7; Župnija sv. Petra pri Mariboru: Društvo malečniških gospodinj, 2023, s spremno besedo Janeza Bogataja, Dediščina kuharskih znanj malečniških šolskih sester za sodobno kuhanje, str. 15–19.

61 Srednja šola za gostinstvo in turizem Maribor, Mladinska ulica 14a, 2000 Maribor, december 2018. <https://www.styria.si/wp-content/uploads/2019/07/HOSTEL-MLADINSKA-IDZ-HOSTEL-ELABORAT-PDF.pdf> (pridobljeno: 10. 8. 2024).

Gostilničarska nadaljevalna šola v Mariboru, ki se je otvorila na željo gostilničarske zadruge in oblasti šele **3. novembra 1924. l.**, je sklenila letos s poukom dne 29. aprila. Vpisovanje v to šolo, in sicer letošnje šolsko leto v I. in II. razred, se je vršilo dne 25. in 26. sept. t. l. Pouk se je pričel 2. oktobra in je trajal 7 mesecev. Prihodnje šolsko leto se ima otvoriti tudi III. razred, da bo šola popolna. Na šoli poučujejo sami strokovnjaki, ki se trudijo v vajencih dvigniti smisel za njihov poklic in jim nuditi kolikor mogoče solidnega strokovnega znanja. Šolo vzdržuje zadruga z velikimi gmotnimi žrtvami.

O ustanovitvi šole je poročal tudi *Slovenski narod*:⁶²

Slovesna otvoritev gostilničarske obrtne šole v Mariboru. Po vzorcu Ljubljane in Celja je letos tudi mariborska gostilničarska zadruga ustanovila svojo obrtno šolo, ki je bila **v ponedeljek, dne 3. nov.** slovesno otvorjena. Otvoritve se je udeležil poleg zastopnikov gostilničarske zadruge tudi veliki župan dr. Vodopivec. Ob navzočnosti učencev je otvoril slovesnost predsednik gostilničarske zadruge, kavar-nar g. Klesič, ki je v svojem govoru naglasil velik pomen šole ne samo za Maribor, temveč za splošni napredek domače obrti. Nato je povzel besedo veliki župan dr. Vodopivec, ki je v daljšem govoru naglasil velik pomen gostilničarske obrti za tujski promet, ki je zlasti v Sloveniji zelo razvit in ima najlepše izglede za bodočnost. V toplih besedah je govoril učencem, bodreč jih k vztrajnemu delu, ter nato otvoril šolo. H koncu je spregovoril še ravnatelj šole, profesor drž. trg. šole g. Škof, nakar je predsednik g. Klesič zaključil svečanost.

V nasprotju s podrobnim zapisom o ustanovitvi šole v Ljubljani se je *Jutro* spomnilo na mariborsko šolo s podcenjevalno kratko notico:

V **ponedeljek** [t. j. 3. 11. 1924] je bila na trgovski šoli otvorjena ob navzočnosti predsednika gostilničarske zadruge in velikega župana mariborske oblasti obrtno nadaljevalna šola za gostilničarske vajence.⁶³

Jure Maček pa je našel v Koledarju za l. 1931, ki ga je izdala in založila Naba-vljalna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru, R.Z.Z. O. Z., v rubriki Pregled šolstva v Mariboru v l. 1931, zapis o gostilničarski nadaljevalni šoli, ki bo, upajmo, dokončno pokopal letnico 1926 kot letnico ustanovitve gostilničarske nadaljeval-ne šole v Mariboru:

62 6. 11. 1924, letn. 57, št. 254 (Iz Maribora. Slovesna otvoritev gostilničarske obrtne šole v Maribo-ru.), str. 2.

63 Iz Maribora. Mariborska kronika, *Jutro*, 5, 1924, št. 260.

Gostilničarska nadaljevalna šola v **Mariboru je bila ustanovljena leta 1924** na prizadevanje tukajšnje gostilničarske zadruge, ki vedno vzorno skrbi za šolo in njen napredek. Naklonjeni so ji tudi merodajni javni faktorji, kakor obrtno nadzorništvo, tujsko-prometna zveza itd. Šola je trirazredna, traja pa letno po sedem mesecev — od 1. oktobra do 1. maja. Pouk se vrši ob popoldnevih, in sicer za vse vajence in vajenke gostilničarske, hotelirske in kavarniške obrti. **Šola je nastanjena v prostorih državne trgovske akademije**, le kletarstvo se poučuje v vinarski šoli in praktično serviranje deloma v hotelu »Orel«. Upravitelj šole je g. Fran Škof.⁶⁴

Zanimivo je, da Rudolf Andrejka, dober poznavalec dogajanja na področju turizma in gostinstva, ki je v svojem natančnem pregledu dela preteklih dvajsetih let na tem področju, od 1906 do 1926, pravilno ocenil vlogo kuharskih tečajev v Avstro-Ogrski kot predhodnikov gostilničarskih šol, gostilničarskemu šolstvu kot takemu ni posvečal pozornosti. Ni npr. omenil gostilničarskih shodov na Kranjskem, v Ljubljani, na Bledu in Postojni pred prvo svet. vojno, na katerih so udeleženci postavljali zahteve o ustanovitvi šole za gostilničarje. Prav tako ni omenil gostilničarskih nadaljevalnih šol, ki so nastale v Celju, Ljubljani in Mariboru v letih 1923 in 1924. Omeni, da se je gostilničarska šola »končno res otvorila koncem leta 1923, ter prav lepo uspeva«. V mislih je lahko imel edino šolo v Celju in nobene druge, kajti šoli v Mariboru in Ljubljani sta bili ustanovljeni naslednje leto, je pa čudno, da ju ne omenja, saj je svojo študijo objavil l. 1926, ko so že vse tri šole prizadevno opravljale svoje poslanstvo.⁶⁵ Gostilničarske nadaljevalne šole v Celju, Ljubljani in Mariboru so neprekinjeno delovale ves čas obstoja kraljevine, nobene niso ukinili ali spremenili v strokovni tečaj, kar potrjuje, s kakšno predanostjo so gostilničarske zadruge podpirale svoje šole kljub težkim gospodarskim razmeram, medtem ko se Ptuj ustanovitev šole očitno ni posrečila, čeprav je bil v *Gostilničarju*⁶⁶ tudi Ptuj omenjen med mesti, ki si prizadevajo za gostilničarsko šolo. Zakaj Ptuj ustanovitev šole ni uspela, ne poročata niti *Gostilničar* niti *Gostilničarski list*, vsekakor ostaja nenavadno, da je ostal praznih rok ravno Ptuj, naselbina s statusom najstarejšega (celinskega) slovenskega mesta.

Zapis o ustanavljanju gostilničarskih šol v tistem delu slovenskega prostora, ki je prišel pod Kraljevino SHS/Jugoslavijo, bi bil nepopoln brez omembe Gostilničarskega doma v Ljubljani, ki je bil ustanovljen l. 1932, slovesno odprt 6. 10. 1932 v navzočnosti tedanje gostinsko-turistične in politične elite in prilagojen najsoodobnejšim trendom v tedanjem gostilničarskem usposabljanju:

64 *Mariborski koledar*, Nabavljalna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru, 1931, str. 164. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AUEGTODJ/5b402f98-27be-4dc7-be0e-b-17cc5bc0712/PDF> (pridobljeno: 15. 10. 2024); Glej še: Maček 2012, str. 54.

65 Rudolf Andrejka, *Tujski promet v Sloveniji, njega razvoj in organizacija: ob dvajsetletnici Zveze za tujski promet v Sloveniji*, Ljubljana: Zveza za tujski promet v Sloveniji, 1926, str. 37.

66 25. 12. 1923, letn. 10, št. 11–12.

V Gostilničarskem domu bo poleg moderno urejene šole za gostilničarski naraščaj tudi internat, kjer je dana prilika, da se zlasti hčerke gostilničarjev, pa tudi druge, v strokovnih tečajih seznani z vsemi teoretičnimi in praktičnimi spretnostmi, ki jih potrebuje hotelir, restavrat, kavarnar in gostilničar. V to svrho je v Gostilničarskem domu urejena tudi moderna kuhinja z vsemi potrebnimi pritiklinami, velika dvorana za serviranje, predavalnice itd. Šola je prva te vrste v naši državi in bo zato v ponos in korist našemu naraščaju, mestu in vsej banovini. V lastnem domu si bo naraščaj gostilničarskega stanu pridobil vso potrebno teoretično, pa tudi praktično izobrazbo, ki jo zahteva danes od gostilničarja širša javnost, zlasti tudi tujski promet. V posebnih tečajih, ki jih bo prirejala šola za gostilničarski in hotelirski naraščaj, se bodo gojenke in gojenci izobrazili v serviranju in kuhanju, kletarstvu, poznanju surovin, prehrabeni kemiji in higijeni, blagoznanstvu, pa tudi glede vseh vprašanj tujkega prometa. Šola je nastavila že strokovne učne moči, ki naj usposobijo naraščaj za težke naloge, ki se stavijo na našega gostilničarja. Posebni večerni kuharski tečaji bodo tudi za gospodinje in neveste.⁶⁷

Tri leta pozneje pa so v Gostilničarskem domu nastanili tudi pravkar ustanovljeno enoletno šolo za gostilničarske gospodinje:

Gostilničarska gospodinjska šola. Opozarjamo članstvo, da se bo najbrže že meseca septembra otvorila v Gostilničarskem domu v Ljubljani 10-mesečna gostilničarska gospodinjska šola, ki bo nudila gojenkam popolno izobrazbo v kuhi ter ostalih gospodinjskih in gostilničarskih predmetih. Podrobnejša pojasnila bomo objavili v prihodnji številki.⁶⁸

V novembrski številki istega leta sledi poročilo o šoli, na tem mestu izpostavljamo samo čas trajanja šolanja in glavni cilj šole, namreč poskrbeti za udeleženske, ki se ukvarjajo z gostilničarstvom: »... V tej šoli, ki bo prvo leto le šestmesečna, kasneje pa se bo raztegnila na celoleten poduk, bo našla gostilničarska ženska mladina ono strokovno izobrazbo, ki ji je pri vodstvu tega ali onega gostilniškega obrata potrebna ...,«⁶⁹ v kasnejši številki je bil predstavljen tudi podroben program dela in organizacija usposabljanja,⁷⁰ nakar so šolo v *Gostilničarskem vestniku* vztrajno promovirali vse do začetka druge svet. vojne.

⁶⁷ Otvoritev »Gostilničarskega doma«, *Gostilničarski vestnik*, 2, 1932, št. 10, str. 1.

⁶⁸ Gostilničarska gospodinjska šola, *Gostilničarski vestnik*, 5, 1935, št. 5, str. 9.

⁶⁹ Društvo »Gospodinjska šola za gostilničarske gospodinje v Ljubljani« ustanovljeno, *Gostilničarski vestnik*, 5, 1935, št. 8–9, str. 6.

⁷⁰ Prospekt gospodinjske šole za gostilničarske gospodinje v Ljubljani, *Gostilničarski vestnik*, 5, 1935, št. 10–12, str. 4.

V l. 1936/37 je bila predvidena, kot poroča Seršetova, ustanovitev gostinskih šol v Ljubljani, Celju in Mariboru,⁷¹ vendar avtorica ne pojasni, za kakšno vrsto šol je šlo in v čem naj bi se razlikovale od že obstoječih gostilničarskih nadaljevalnih šol, toda do njihove ustanovitve pred drugo svet. vojno ni prišlo.

Gostilničarske šole v statističnih pregledih

Kot smo videli, so v letih 1923 in 1924 uspešno ustanovili gostilničarske nadaljevalne šole v Celju, Ljubljani in Mariboru. Tudi statistični sezname in pregledi dokazujejo, da so se gostilničarske nadaljevalne šole v vseh treh mestih 'prijele' in da so jih uvrščali bodisi med vajeniške šole, tj. obrtno nadaljevalne šole, bodisi strokovne šole.

Vse tri šole so navedene v *Splošnem pregledu Dravske banovine* iz l. 1939:

Ljubljana:

Strokovne obrtne nadaljevalne šole: za brivske, grafične, jestvinarske, mehanično-tehniške, stavbne, umetne in oblačilne (moška in ženska) in vrtnarske obrte; obč. strokovna nadaljevalna šola, **gostilničarska strokovna nadaljevalna šola**, gremialna trgovska nadaljevalna šola, medtem ko je zasebna gospodinjska šola za gostilničarske gospodinje navedena v rubriki Gospodinjske šole.⁷²

Maribor:

Strokovne šole: drž. trgovska akademija, drž. nižja gozdarska šola, banovinska vinarska in sadjarska šola, banovinska strežniška šola, mestna gospodinjska in ženska obrtna šola »Vesna«, obrtna šola pri delavnicah drž. železnice; obč. obrtna nadaljevalna šola, **gostilničarska strokovna nadaljevalna šola**, gremialna trgovska nadaljevalna šola, zasebna kmetijsko-gospodinjska šola šolskih sester, zasebna glasbena šola »Glasbene Matice«.⁷³

Celje:

Šole: drž. realna gimnazija, drž. rudarska šola, drž. deška meščanska šola; drž. dekliška meščanska šola, zasebna dekliška meščanska šola šolskih sester, drž. dvorazredna trgovska šola, drž. prva in druga deška ljudska šola, drž. dekliška ljudska šola, zasebna dekliška ljudska šola šolskih sester, drž. otroško zabavišče. Strokovna obrtno nadaljevalna šola, gremialna trgovska nadaljevalna šola, **gostilničarska strokovna nadaljevalna šola**, zasebna glasbena šola »Glasbene Matice« v Celju, zasebno dnevno zavetišče.⁷⁴

⁷¹ Serše 1996, str. 106.

⁷² *Splošni pregled*, 1939, str. 90–91.

⁷³ *Splošni pregled*, 1939, str. 92.

⁷⁴ *Splošni pregled*, 1939, str. 89.

Naj omenimo še nekaj statističnih pregledov, kjer so navedene vse tri šole: *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji, 1928*:

Obrtne in trgovske nadalj. šole (ljubljska oblast), **Ljubljana: strok. gostiln.**, str. 37 (podatki o št. dijakov niso navedeni); (mariborska oblast): Obrtne in trgovske nadalj. šole, **Maribor: gostiln.**, str. 39, št. razredov: 3, št. učencev 16, št. učiteljev 7; **Celje: gostiln.**, str. 39, št. razredov: 1, št. učencev 10, št. učiteljev 4.

Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini, 1934:

OBRTNE, STROKOVNE IN TRGOVSKE NADALJEVALNE ŠOLE, str. 235, c) **Gostilničarske strokovne nadaljevalne šole**: 1. **Celje**, 3-13 (3 razredi, 13 učencev), 2. **Ljubljana**, 3-33 (3 razredi, 33 učencev), 3. **Maribor**, 3-24 (3 razredi, 24 učencev).

Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937:

Ljubljana: ŠOLE, str. 368: f) Strokovne obrtne nad. šole: Mehan.-tehn.; stavbna; grafična; umetna in oblačilna (moška in ženska); brivska; mizarska, čevlarska in krojaška (Rakovnik); elektrotehnična; **gostilničarska strok. nad. šola**; trg. nad. šole; združni tečaj. Ban. kmet. zavodi: Čistilnica deteljnega semena, podkovska šola.

Maribor: ŠOLE: c) Strokovne šole, str. 447: Drž. trg. akademija, ust. 1926. — Enoletni trg. tečaj slov. trg. društva v Mariboru (odobren od kr. ban. uprave 1930). — Drž. nižja gozdarska šola, ust. 1930. — Obča obrtna nadaljevalna šola. — **Gostilničarska strokovna nad. šola**. — Trg. nad. šola. — Češka nad. šola. — Dekliški zavod »Vesna« (zas. gospod. in žen. obrt. šola s pravico javnosti), ust. 1886. — Zas. gospodinska šola šol. sester. — Ban. vinarska in sadjarska šola. — Drž. priznani Kovačev zas. učni zavod. — Legatov enoletni trg. tečaj. — Glasbeni šoli Glasbene Matice in Drave (brez pravice javnosti).

Celje: ŠOLE, str. 112: Drž. real. gimn.: ust. 1808 (kot nemška), 1895 še nem.-slov. nižja gimn., obe združeni 1918 v slov., sedanjo drž. real. gimn. Ima 8 razr., 11 vzpor., skupaj je 19 odd. Drž. deška mešč. š., ust. 1870, 8 odd. Drž. dekl. mešč. š., ust. 1902, 7 odd. Zas. dekl. mešč. š. šolskih sester (s pravico javnosti od 1924), ust. 1870, 4 odd. Deška nar. š., ust. 1460, 10 odd. Na tej šoli: obrt. nad. š., 2 razr. trg. š., ust. 1908 (kot mestna trg. š.), 1920 podržavljena in trg. nad. š. Dekl. nar. š. ust. 1466, 10 odd. Okoliška deška nar. š., ust. 1875, 18 odd. Na tej š.: kmetijski nad. tečaj in gospodar, nad. tečaj. Zas. dekl. okol. nar. š. pri šolskih sestrah. Ust. 1878 (s pravico javnosti od 1924), 11 odd. Drž. rudarska š., ust. 1919, 3 odd. **Hotelirska š.**

Zasebna gospodinjstva šola za gostilničarske gospodinjce v *Krajevem Leksikonu Dravske banovine* presenetljivo ni omenjena.

Statistični pregled šolstva in prosvete v Dravski banovini za šolsko leto 1936/37:

D. strokovne šole, ki spadajo pod oddelek za trgovino in obrt, 5. **Specialne strokovne nadaljevalne šole**, str. 76: **Celje – gostilničarska** (1. razr.: 9 moških, 6 žensk), 2. in 3. razr.: ni vpisanih, skupaj vpisanih na šolo 9 moških, 6 žensk, skupaj 15; **Ljubljana – gostilničarska** (1. razr.: 12 moških, nobenih žensk), (2. razr.: 8 moških, 4 ženske), (3. razr.: 9 moških, 3 ženske, skupaj 29 moških, 7 žensk, skupaj 36); **Maribor – gostilniška šola**: 1. razr.: 9 moških, 2 ženski, 2. razr.: 7 moških, 2 ženski, 3. razr.: 5 moških, 1 ženska, skupaj 21 moških, 5 žensk, skupaj 26.

Treba pa je dodati še podatke o gospodinski šoli za gostilničarske gospodinjce v Ljubljani, ki jo vodi omenjeni statistični pregled pod rubriko: »IV. Strokovne šole, 4. **Gospodinske šole**, str. 56 (zasebna): 1 razred, 3 strokovne učiteljice, 12 učenk, vse so izdelale.«'

Tudi Mojca Šorn v svoji monografiji *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno* podaja pregled ljubljanskih šol, in sicer v l. 1942, kjer sta navedeni tudi gostilničarska nadaljevalna šola in zasebna gospodinjstva šola za gostilničarske gospodinjce,⁷⁵ kar pomeni, da se je vsaj v Ljubljani med drugo svet. vojno ohranjala kontinuiteta slovenskega šolstva, medtem ko sta Celje in Maribor doživela popolno uničenje svojih šol,⁷⁶ tako da lahko upravičeno govorimo o kulturocidu na Spodnjem Štajerskem. Ob koncu je treba poudariti naslednje. V osrednjem delu članka je poudarek na ustanavljanju gostilničarskih šol skozi optiko strokovnih časopisov, medtem ko bo v nadaljnjih raziskavah treba natančno še enkrat pregledati omenjene časopise in ugotoviti, kako dosledno so spremljali dogajanje na gostilničarskih šolah, šolske dejavnosti, izzive pri pouku, učne načrte, učbenike, učitelje, menjave ravnateljev in drugo. Prav tako pa bo treba v prihodnosti pregledati gradivo, ki ga hranijo današnje šole za gostinstvo in turizem, naslednice omenjenih šol, in gostilničarske zadruge, ki so bile tesno vpete v učni proces. V Mariboru npr. je teoretični pouk potekal v šoli, pouk iz kletarstva na tamkajšnji kmetijski šoli, praksa pa v Hotelu Orel, kar je samo po sebi dovolj zgovorno. Skratka, veliko vprašanj še čaka na odgovore in na tem področju se ponuja še veliko možnosti za nadaljnje raziskave, ki naj osvetlijo ta pomembni segment strokovnega šolstva na Slovenskem.

75 Mojca Šorn, M., *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno*, Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007, str. 351–352.

76 Bračič 1991, str. 599.

Zaključne misli

Zvezde gostilničarskim šolam na Slovenskem v obdobju pred prvo in drugo svet. vojno niso ravno milo sijale. V obdobju Avstro-Ogrske ni bilo na Slovenskem niti ene gostilničarske nadaljevalne šole, kar pomeni, da ni bilo poskrbljeno niti za nižje, vajeniško poklicno izobraževanje gostilničarjev, kaj šele za višje oblike šolanja. V obdobju med obema svetovnima vojnama je sicer prišlo do nastanka treh gostilničarskih nadaljevalnih šol, Gostilničarskega doma in gospodinjske šole za gostilničarske gospodinje, medtem ko strokovnih šol višjega ranga v tem obdobju slovenski prostor ni premogel. Članek se osredotoča na medvojno obdobje (1918–1941), vendar uvodoma na kratko povzame tudi najpomembnejše dogajanje na področju usposabljanja gostilničarjev v obdobju Avstro-Ogrske, pri čemer izpostavi zlasti vajeništvo in kuharske tečaje kot prevladujoči obliki tovrstnega usposabljanja na Kranjskem, kjer so v letih 1909–1911 priredili pet odmevnih kuharskih tečajev. L. 1912 je bil objavljen tudi *Nauk o serviranju* Alfonza Mencingerja, ki ga lahko upravičeno opišemo kot prvi slovenski učbenik za gostinstvo. O vseh teh dejavnostih sta podrobno poročala od 1908–1909 najprej *Promet in gostilna*, od 1911–1913 pa *Gostilničarski vestnik*, ki mu je naslednje leto sledil *Gostilničar*, dejaven do 1931.

V osrednjem delu članka, ki se osredotoča na obdobje med obema vojnama, sledijo pregledi zapisov o nastajanju gostilničarskih šol v *Gostilničarju* in v na novo ustanovljenem vzhodnoslovenskem *Gostilničarskem listu*, ki je pokrival slovensko Štajersko, Mežiško dolino in Prekmurje, s čimer je dobil proces ustanavljanja gostilničarskih šol v članku bolj celostno, vseslovensko podobo. V obdobju po prvi vojni se je v novi državi, Kraljevini SHS/Jugoslaviji, povečalo število obrtnih in strokovnih šol, med katerimi so prevladovale obrtno nadaljevalne šole, in tedaj so se tudi uresničile želje ljubljanskih gostilničarjev po ustanovitvi gostilničarske nadaljevalne šole, in sicer 7. 1. 1924. V istem obdobju sta nastali še dve gostilničarski nadaljevalni šoli, in sicer v Celju 8. 11. 1923 – šola v Celju je dejansko prva šola za gostinstvo in turizem v Sloveniji – in nato še v Mariboru, 3. 11. 1924. Leta 1932 so v Ljubljani ustanovili Gostilničarski dom, najsodobnejši poligon za gostinsko usposabljanje v tedanji državi, l. 1935 pa so ustanovili še enoletno gospodinjsko šolo za gostilničarske gospodinje, s tem pa je bilo nastajanje šol za gostilničarje v slovenskem prostoru v obdobju med obema vojnama zaključeno. Do zahtevnejših strokovnih šol, ki bi presegale potrebe bodočih gostilničarjev, slovenski prostor v tem obdobju ni prišel, ustanovljene šole so ostale na stopnji nižjega poklicnega izobraževanja, toda gostilničarske nadaljevalne šole in prej omenjena gospodinjska šola za gostilničarske gospodinje so delovale neprekinjeno kljub težkim gospodarskim razmeram v celotnem medvojnem obdobju, kar dokazujejo med drugim tudi različni statistični pregledi iz medvojnega obdobja, ki redno evidentirajo zlasti vse tri gostilničarske nadaljevalne šole. Nastajanje vseh teh šol sta pozorno spremljala in beležila zlasti dva, že prej omenjena strokovna časopisa, in sicer *Gostilničar*, ki je pokrival Ljubljano in vse

tiste dele nekdanje Kranjske, ki so po vojni prišli v Kraljevino SHS/Jugoslavijo, in *Gostilničarski list*, ki je spremljal slov. Štajersko, Prekmurje in Mežiško dolino, l. 1931 pa sta se oba časopisa združila v skupni časopis *Gostilničarski vestnik*, ki je izhajal do 1941, in vsi omenjeni časopisi predstavljajo temeljni vir podatkov, na osnovi katerih je ta članek poskušal rekonstruirati dogajanje na področju nastajanja slovenskih šol za gostilničarje v obdobju Kraljevine SHS/Jugoslavije.

Viri in literatura

Viri

Krajevni leksikon Dravske banovine. Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-IHXHRWQE> (pridobljeno: 27. 8. 2024).

Splošni pregled Dravske banovine. Glavni statistični podatki, upravna, sodna in cerkvena razdelitev ter imenik krajev po stanju 1. julija 1939 z dvema zemljevidoma. Priredil Državni statistični urad v Zagrebu, Ljubljana, 1939, izdala kraljevska banska uprava Dravske banovine. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/4001-5000/4768/Splosni_pregled_Dravske_banovine_1939.pdf (pridobljeno: 27. 8. 2024).

Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (Ljubljanska in Mariborska oblast). Avtorji: Fortunat Lužar, Rudolf Wagner, Anton Vrabl. Datum: 1928. Oblastna zaloga šolskih knjig v Ljubljani. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/1001-2000/1147/Stalez_solstva_in_uciteljstva_v_Sloveniji_1928.pdf (pridobljeno: 27. 8. 2024).

Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini, izdal prosvetni oddelek kr. banske uprave, 1934, založila Banovinska zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/1001-2000/1148/Stalez_solstva_in_uciteljstva_v_Dravski_banovini_1934.pdf (pridobljeno: 27. 8. 2024).

Statistični pregled šolstva in prosvete v Dravski banovini za šolsko leto 1936/37, sestavil Prosvetni oddelek kraljevske banske uprave, v Ljubljani, 1938, založila Banovinska zaloga šolskih knjig in učil. https://www.sistory.si/media/legacy/publikacije/1001-2000/1149/Statisticni_pregled_solstva_in_prosvete_v_Dravski_banovini_1936-1937.pdf (pridobljeno: 27. 8. 2024).

Članek uporablja kot primarno gradivo naslednje časopise:

Gostilničarja (1914–1931), *Gostilničarski list* (1923–1930) in *Gostilničarski vestnik* (1931–1941), prav tako pa se naslanja tudi na članke v celjski *Novi dobi*, *Jutru*, *Slovcu* in *Slovenskem narodu*. Vsi članki iz omenjenih časopisov so navajani v opombah kot popolne bibliografske enote.

Literatura

- Andoljšek, Ivan: *Naš začetni bralni pouk (in učbeniki zanj 1918–1945)*, III, Maribor: DDU Univerzum, 1978.
- Andrejka, Rudolf: *Tujiški promet v Sloveniji, njega razvoj in organizacija: ob dvajsetletnici Zveze za tujski promet v Sloveniji*, Ljubljana: Zveza za tujski promet v Sloveniji, 1926.
- Bergant, Milica: *Poizkusi reforme šolstva*, Ljubljana: DZS, 1978.
- Blažič, Katja: *Nemščina in slovenščina v Mariboru v prvi polovici 20. stoletja*, Diplomsko naloga, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za germanistiko, 2016.
- Bračič, Vladimir: *Razvoj šolstva in drugih izobraževalnih dejavnosti v Mariboru, Maribor skozi stoletja* (ur. Jože Curk, Bruno Hartman, Jože Koropec), Maribor: Obzorja, 1991.
- Cvirn, Janez: *Trdnjavski trikotnik, Politična orientacija Nemcev na Spodnjem Štajerskem (1861–1914)*, Maribor: Založba Obzorja, 1997.
- Čuček, Filip: Jezikovne "težave" na Spodnjem Štajerskem v Taaffejevi dobi, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 48, 2008, št. 2, str. 7–21.
- Divjak, Alenka: *Slovenski pedagoški tisk v borbi proti potujčevanju naše mladine 1860–1918*, Ljubljana: Inštitut Nove revije, 2017.
- Friš, Darko; Jenuš, Gregor; Šela, Ana: Maribor between the Upheaval and the Treaty of Saint-Germain. Freedom at Last: Maribor Belongs to Yugoslavia! / Maribor med prevratom in senžermensko pogodbo: »Zasijalo nam je sonce svobode: Maribor je jugoslovanski!«, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 60, 2020, 3, str. 110–148.
- Gabrič, Aleš: *Sledi šolskega razvoja na Slovenskem*, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2009.
- Govekar Okoliš, Monika: Razvoj izobraževanja odraslih in andragogike na Slovenskem, *Andragoška spoznanja*, 33, 2024, str. 1–33.
- Herman, Uroš: *Liberalizem na Celjskem med leti 1918 in 1921*, Magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2016.
- Heß, Adolf Fr.; Scheichelbauer, Karl; Sirowy, Anton; Mencinger, Alfonz (prireditelj): *Nauk o serviranju. Pomožna knjiga za praktični in teoretični pouk na nadaljevalnih šolah za vajence gostilničarske in hotelirske obrti in za samouke*, Ljubljana: Gostilničarski vestnik, 1912.
- Hojan, Tatjana: *Gostilničarska zadruga (združenje) na Vrhniki, Vrhnikiški razgledi*, 18, 2017, str. 44–48.
- Jug, Marjetka: *Delovanje celjskega mestnega sveta med leti 1919 in 1921*, Diplomsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2012.
- Krlin, Jan: Narodni svet v Ljubljani leta 1918, problematika oblikovanja novih državnih struktur na ozemlju današnje Slovenije v obdobju od oktobra do decembra 1918 in primerjava s podobnim razvojem v čeških deželah, *Arhivi*, 29, 2006, št. 2, str. 341–352.

- Maček, Jure: *Partijska prosvetna politika 1945-55 na primeru šolstva v Mariboru in okolici*, Magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2011.
- Maček, Jure: Oris šolstva v Mariboru in okolici v letih 1918–1941 (An Outline of the Educational System in Maribor and its Surroundings in the Period between 1918 and 1941), *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 83 – Nova vrsta 48, 2.–3. zvezek, 2012, str. 26–68.
- Mavrič-Žižek, Irena: Slovenizacija nemškega šolstva na Ptujju po koncu prve svetovne vojne ("Slovenisation" of the German Education in Ptuj after World War I), *Časopis za zgodovino in narodopisje*, letnik 88 – Nova vrsta 53, 4. zvezek, 2017, str. 21–54.
- Mesarič, Tomaž: *Mesto na pragu novega časa; Ptuj v zadnjih letih cesarja Franca Jožefa*, Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Ljubljana 2017.
- Okoliš, Stanko: *Zgodovina šolstva na Slovenskem*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2008.
- Perovšek, Jurij: "V zaželeni deželi". *Slovenska izkušnja s Kraljevino SHS/Jugoslavijo 1918–1941*, Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2009.
- Perovšek, Jurij: Extra Jugoslaviam non est vita, *Studia Historica Slovenica*, 13, 2013, št. 2–3, str. 353–430.
- Počivavšek, Marija: *En gros & en detail. Trgovina v Sloveniji do druge svetovne vojne: trendi, strukture, prakse*, Celje: Zgodovinsko društvo Celje, 2012.
- Pravdič, Peter: *Mestna občina ptujška 1918–1923*, Diplomsko naloga, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2011.
- Protner, Edvard: Vzpostavitev slovenskega šolskega sistema leta 1919, *Studia Historica Slovenica*, 20, 2020, št. 2, str. 395–458.
- Serše, Aleksandra: *Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1995a.
- Serše, Aleksandra: Obrtnonadaljevalne šole na Kranjskem v obdobju od 1872 do 1918, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 28, 1995b, št. 4, str. 57–69.
- Serše, Aleksandra: Obrtnonadaljevalno šolstvo po letu 1918, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 29, 1996, št. 5, str. 102–110.
- Serše, Aleksandra: Vrhniška šola skozi čas. Del 5, obrtno nadaljevalna in gospodinjstva šola od prvih začetkov do konca druge svetovne vojne, *Vrhniški razgledi*, 16, 2015, str. 99–128.
- Stergar, Rok: Vojna, lakota, ujetništvo, negotovost in Jugoslavija. Leto 1918 na prostoru današnje Slovenije, *1918 v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 54. seminar slovenskega jezika, 2.–13. 7. 2018 (ur. Mojca Smolej), Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, 2018, str. 78–89.
- Šemnički, Mojca: *Meščanska šola na Slovenskem v času kraljevine SHS/Jugoslavije s poudarkom na Meščanski šoli Ptuj*. Diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino in pedagogiko, 2013.

- Šmid, Gašper: *Dravska banovina v drugi polovici tridesetih let in vpliv Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji (1935-1941)*, Doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, 2018.
- Šorn, Mojca: *Življenje Ljubljančanov med drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2007.
- Uljan, Mojca: *Prehod Slovencev iz avstro-ogrske monarhije v Kraljevino SHS*, Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 2002.
- Velikonja, Narte: *Razvoj šolske uprave, Slovenci v desetletju 1918–1928: Zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine* (ur. Josip Mal), Ljubljana: Leonova družba, 1928, str. 691–744.
- Vuk Hriberšek, Nina: *Razvoj turizma na Spodnjem Štajerskem v zadnjih desetletjih pred prvo svetovno vojno s poudarkom na mariborskem in ptujskem območju*, Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2010.
- Žarn, Katja: *Reforma osnovnega šolstva leta 1929 v Kraljevini Jugoslaviji*: diplomsko delo [na spletu], Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, 2012.